

Skolor

Folkskolor

Folkskolestadgan 1842 innebar att alla barn hade skolplikt och att det skulle finnas minst en skola i varje församling. På vissa håll dröjde det länge innan beslutet var genomfört, men det fanns också församlingar som införde folkskolor redan på 1600-talet.

Inledningsvis var kyrkan huvudman för folkskolan, men under 1900-talets första årtionden övertog kommunerna ansvaret. Det har medfört att handlingar om folkskolorna har hamnat både hos Riksarkivet och i kommunarkiven. Uppgifter om exempelvis skolbyggnader och lärartjänster fram till 1840-talet finns i kyrkoarkivens protokoll från sockenstämman. Därefter tillsattes skoloråd eller skolstyrelser. Deras protokoll hittar man, i den mån de har bevarats, antingen i kyrkoarkiven på Riksarkivet i Uppsala eller i kommunarkiven. I kyrkoarkiven finns ibland också räkenskaper och annat skolrelaterat material. Även domkapitelsarkiven innehåller handlingar om folkskolornas ekonomi och förvaltning.

Folkskolornas elevförteckningar och examenskataloger ska i första hand sökas i kommunarkiven. (Ett par undantag är arkiven från *Strömsholms skola* och *Sala landsförsamlings skolor*, som finns på Riksarkivet i Uppsala och innehåller examenskataloger.)

Läroverk

Långt före den allmänna folkskolans tid fanns i vissa städer läroverk. Några har en mycket lång historia; Enköpings läroverks äldsta handling är daterad 1461. Arkiven är svåra att överblicka, eftersom skolorna har omorganiserats och namnen ändrats många gånger. Huvudmannaskapet har också växlat. Läroverken leddes av domkapitlen fram till 1905, när staten övertog ansvaret. 1966-07-01 blev läroverken/gymnasierna kommunala och handlingar efter denna tid förvaras i regel i kommunarkiven.

På Riksarkivet i Uppsala finns arkiv från ett flertal läroverk, ibland benämnda gymnasier eller pedagogier, och även från vissa realskolor. Arkiven innehåller exempelvis elevförteckningar och betygskataloger och i många fall också examensprov. Administrativa handlingar och räkenskaper finns både i läroverksarkiven och i domkapitlens arkiv.

Folkskoleinspektörer/länsskolnämnder

1861 infördes tjänster som folkskoleinspektörer. De hade till uppgift att besöka skolorna i sitt distrikt och kontrollera kvaliteten på lokaler och lärare. I inspektörernas arkiv hittar man deras rapporter. Folkskoleinspektörerna ersattes 1958 av länsskolnämnder, som hade uppsikt över både grund- och gymnasieskolor. Länsskolnämnderna lades ned 1991.

Läroverksutbildning

Lärare vid folkskolorna utbildades vid *seminarier*. De som enbart skulle undervisa barn i de två första årskurserna gick på *småskoleseminarier* med kortare utbildningstid. Seminariernas arkiv innehåller bland annat lärarkollegiets protokoll, matriklar, examenskataloger och examensskrivningar. På Riksarkivet i Uppsala förvaras handlingar från folkskoleseminarierna i Falun 1875- 1970, Strängnäs 1901-1971 och Uppsala 1832-1969 samt småskoleseminarierna

i Falun 1905–1956, Malmköping 1878–1933 och Uppsala 1872–1933. Periodvis utbildades även småskollärare vid folkskoleseminarierna i Falun och Strängnäs.

Seminarierna ersattes på 1960-talet av *lärarhögskolor*. Riksarkivet i Uppsala förvarar arkiven från lärarhögskolorna i Uppsala (1964–1977) och Falun (1968–1977) samt förskoleseminariet i Uppsala med föregångare (1921–1977). Examensintyg saknas i dessa arkiv men examen kan dokumenteras genom utdrag ur betygskatalogen. 1977-07-01 inlemmades dessa utbildningsinstitutioner i Uppsala universitet och arkiven förvaras från och med denna tid hos Uppsala universitet.

Lantbruks- och skogsskolor

På Riksarkivet i Uppsala förvaras arkivhandlingar från *Lantbrukshögskolan* 1932–1977 och dess föregångare *Ultuna lantbruksinstitut* 1834–1933. Lantbrukshögskolans examensbevis 1935–1959 hittar man i sekreteraravdelningen och 1960–1977 i planeringsavdelningens sekreterarsektion. Arkivet från och med 1977-07-01, då lantbrukshögskolan omorganiserades till Sveriges Lantbruksuniversitet, förvaras på lantbruksuniversitetets arkiv.

Blivande skogvaktare utbildades på skogsskolorna *Tierp*, *Marma*, *Grönsinka* och *Bjurfors* samt på *Statens kolarskola i Skinnskatteberg*. Arkiven innehåller bland annat elevmatriklar, betygsliggare och ansökningshandlingar.

Skolor för barn och ungdomar med syn- eller hörselskador

En skola för synskadade är *Ekeskolan i Örebro* 1964–2001. Vidare finns arkiv från följande skolor för hörselskadade: *Charlottendals skolhem* med föregångare 1927–1969, *Hällsbo-skolans resurscenter* 1969–2001, *Åsbackaskolan* 1964–1992, *Lantbruksskolan för döva i Broby* 1938–1959 samt *Birgittaskolan i Örebro med föregångare* 1874–2000. Personakter om enskilda elever kan innehålla sekretessbelagda uppgifter, men före detta elever kan ta del av sina egna handlingar.

Arbetsmarknadsutbildning

Kortare eller längre kurser drevs i regi av *AMU-center* från 1950- och 1960-talen till och med 1985. Från 1986 till 1993 var beteckningen *AMU-gruppen*. På Riksarkivet i Uppsala finns arkivhandlingar, inklusive kursintyg, från AMU-kurser i Borlänge, Eskilstuna, Hallstahammar, Hedemora, Mora, Nyköping, Uppsala, Västerås och Örebro. Handlingar efter 1993 förvaras hos Lernia.

Andra skolor

Solbacka läroverk 1910–1973. Privat internatskola med omfattande arkiv. Riksarkivet i Uppsala förvarar även handlingar från dess elevförening *Solbackapojkarna* 1937–1991. *Uppsala hemsysterskola* 1915–1974. Förutom elevmatriklar innehåller arkivet bland annat en stor samling pressklipp. *Strömsholms ridskola* 1866–1948 och *Strömsholms körskola* 1873–1955. Utbildningsanläggning som drevs av armén fram till 1968.

Lästips

Ina-Maria Jansson, *Lärdom och fostran. En guide till skolarkiven på Landsarkivet i Uppsala* (2013).

Germund Larsson, *Kunskapens källa. En guide till läroverksarkiv med föregångare vid Landsarkivet i Uppsala* (2011).

Gunnar Richardson, *Svensk utbildningshistoria. Skola och samhälle förr och nu* (1977, ny upplaga 2004).

Text av Reine Rydén
Skapad september 2007
Uppdaterad 2018-11-29 av Linda Oja
Uppdaterad 2025-07-02